

HOTĂRÎREA PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE A REPUBLICII MOLDOVA

Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj

nr. 2 din 30.03.2015

Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2015, nr.6, pag.4

* * *

Modificată de:

[Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.13 din 16.10.2017](#)

În scopul aplicării uniforme a normelor juridice ce vizează acțiunile instanțelor de judecată la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj, în temeiul art.2 lit.d), art.16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr.789-XIII din 1996, art.17 CPC, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova consideră necesar de a da următoarele explicații:

A. Dispoziții generate

1. Conform art.6 alin.(1) din Legea cu privire la arbitraj, arbitrajul este o instituție investită cu funcția de a soluționa litigii care apar între persoane fizice și/sau juridice.

Potrivit art.1 alin.(2) din Legea cu privire la arbitraj, arbitrajul poate decide asupra unui litigiu care a apărut din raporturile de drept civil, în sens larg dintre părțile cu capacitate deplină de exercițiu, dacă litigiul a fost trimis, cu acordul părților, spre soluționare în arbitraj, cu excepția litigiilor în materii în care legea nu permite soluționarea lor pe calea arbitrajului.

Prin prevederile art.2 din aceeași lege, *arbitrajul* este o cale alternativă de soluționare a litigiilor atât de către arbitri numiți pentru fiecare caz aparte (arbitraj ad-hoc), cât și de instituții permanente de arbitraj.

Ca urmare, rezultând nu doar din definițiile expuse, dar și din modalitățile de formare, de examinare a litigiilor, de executare a hotărîrilor arbitrare etc., arbitrajul este o instituție jurisdicțională, hotărîrile căruia au puterea lucrului judecat și sînt executorii în mod obligatoriu.

2. Deși arbitrajul reprezintă o cale alternativă de soluționare a litigiilor, chiar și în cazul încheierii unei convenții de arbitraj, există situații ce implică instanțele de judecată de a examina litigiul propriu-zis și, de asemenea, participarea instanțelor de judecată atât pînă la examinarea litigiului pe cale arbitrară și în cadrul examinării unui asemenea litigiu, cât și după examinarea acestuia.

Intervenția instanței judecătorești, pentru rezolvarea unor incidente procedurale se întemeiază pe respectul forței obligatorii a oricărui contract, instanța judecătorească asigurînd, în această privință, eficiența unor clauze ale convenției arbitrale.

B. Tipuri de convenții arbitrale

3. Prin convenție de arbitraj se va înțelege un acord în baza căruia părțile remit spre soluționare în arbitraj toate litigiile sau o parte din litigii, care au apărut sau care ar putea să apară între ele ca rezultat al unui raport juridic contractual sau necontractual.

Părți ale convenției de arbitraj pot fi atât persoane fizice, cât și persoane juridice, important este ca acestea să aibă calitatea de subiect de drept.

Persoanele juridice de drept public pot fi părți ale convenției de arbitraj.

Potrivit art.II din Convenția Europeană de arbitraj comercial internațional, încheiată la Geneva la 21.04.61, la care Republica Moldova a aderat prin Hotărîrii Parlamentului Republicii

Moldova nr.1331-XIII din 26.09.97 ce se referă la capacitatea persoanelor juridice de drept public de a se supune arbitrajului, în cazurile prevăzute de art.1, paragraful 1 al prezentei Convenții, persoanele juridice calificate, prin legea care le este aplicată, drept persoane juridice de drept public, au facultatea de a încheia în mod valabil convenții de arbitraj.

În momentul semnării sau ratificării prezentei Convenții ori aderării la ea, orice stat va putea declara că limitează această facultate, în condițiile precizate în declarația sa.

Conform Hotărîrii Parlamentului nr.1331-XIII din 26.09.97, Republica Moldova nu a limitat această facultate.

Totodată, în spiritul art.57, 58 Cod civil al Republicii Moldova, persoanele juridice sînt de drept public sau de drept privat care, în raporturile civile, sînt situate pe poziții de egalitate.

Statul și unitățile administrativ-teritoriale participă la raporturile juridice civile pe poziții de egalitate cu celelalte subiecte de drept.

Persoanele juridice de drept public, care au în obiectul lor de activitate și activități economice, au dreptul să încheie convenții arbitrale, în afară de cazul în care actul lor de înființare și organizare ori legea prevăd altfel.

Astfel, persoanelor de drept public nu li se poate îngădi dreptul de a încheia convenții arbitrale.

4. Instanțele urmează să facă distincție între tipurile convenției arbitrale: clauza compromisorie și compromis.

Dacă acordul de arbitraj este înserat sub forma unei clauze în contractul principal, el poartă denumire de clauză compromisorie. În cazul clauzei compromisorii, părțile convin soluționarea prin arbitraj a litigiilor eventuale (posibile în viitor). Totodată, în cazul arbitrajului instituțional, în clauza compromisorie urmează să se indice instituția de arbitraj.

Rațiunea clauzei compromisorii rezidă în asumarea de către părți a obligației de a renunța la jurisdicția instanțelor judecătorești pentru a se supune jurisdicției arbitrale. Legea nu impune indicarea obiectului litigiului (litigiilor) în cazul clauzei compromisorii, deoarece acesta (acestea) rezultă anume din executarea respectivului contract.

Este posibil ca părțile să includă în contract o clauza compromisorie ulterior perfectării lui. Adăugarea sa ulterioară trebuie făcută pînă la ivirea litigiului, deoarece, după acest moment, orice clauză care ar interveni cu privire la acesta ar constitui un compromis în măsura în care ar îndeplini condițiile compromisului.

Pe parcursul executării contractului părțile pot suplimenta, modifica clauza compromisorie sau chiar a o anula completamente, acceptînd soluționarea eventualelor litigii de către instanțele judecătorești.

Cu acceptul ambelor părți, instanțele de drept comun pot soluționa litigiul deja izvorît chiar dacă în contract a fost înserată convenția de arbitraj.

5. Se va reține că compromisul poate fi încheiat între părți, avînd forma unei înțelegeri de sine stătătoare, atunci cînd litigiul a izvorît cu certitudine. Pentru valabilitate în compromis urmează să se indice obiectul litigiului și instituția de arbitraj.

Cuprinsul convenției arbitrale depinde de natura arbitrajului ales de părți, fiind mai complex pentru un arbitraj ad-hoc, unde trebuie arătați arbitrii sau modul în care vor fi desemnate regulile de procedură arbitrală sau modul în care vor fi stabilite, în timp ce la arbitrajul instituționalizat referirea la regulamentul acesteia este suficientă.

6. Urmează de menționat că aceste două tipuri de convenție arbitrală (clauza compromisorie și compromisul) sunt independente una față de alta. Aceste convenții se diferențiază nu atît prin natura juridică ori prin efecte, cît prin momentul apariției litigiului pentru a cărui soluționare se încheie:

- litigiul viitor și eventual – în cazul clauzei compromisorii;
- litigiul născut și actual – în cazul compromisului.

În același timp, atît compromisul, cît și clauza compromisorie reprezintă un angajament autonom și nu accesoriu al contractului.

De altfel, și Curtea Europeană, prin hotărârea *Refineries and Stratis Andreadis v. Grecia* (§ 72,73) din 09 decembrie 1994, a relevat principiul autonomiei/independenței/separabilității clauzei arbitrale în raport cu contractul de bază or, valabilitatea clauzei compromisorii este independentă de valabilitatea contractului în care este înserată.

7. Părțile pot indica în convenția de arbitraj un arbitraj instituționalizat (spre exemplu, Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova), specificând că litigiul va fi soluționat în conformitate cu Regulamentul și Regulile de procedură arbitrală ale acestei Curți.

Dacă părțile nu au indicat o instituție concretă de arbitraj, ele pot constitui un arbitraj ad-hoc în corespundere cu prevederile art.12-15 din Legea cu privire la arbitraj nr.23/22.02.2008.

În eventualitatea în care părțile stabilesc ca litigiile dintre ele să fie soluționate prin arbitraj sau de instanța de judecată, asemenea prevederi au semnificația unei abilitări acordate reclamatului de a alege între cele două jurisdicții, iar arbitrii vor fi competenți doar în cazul înțelegerii reciproce a părților în acest sens.

Ținând cont de principiul disponibilității în situația de mai sus, dacă părțile decid în favoarea instanței de judecată, reclamantul poate solicita doar creanța constituită dintr-o obligație principală și/sau pe cele accesorii (spre exemplu penalități, dobânzi).

Astfel, dacă instanța de judecată a decis încasarea datoriei de bază, părțile pot solicita arbitrajului încasarea penalității.

C. Forma convenției arbitrale

8. Pentru validitatea convenției de arbitraj, legea cere ca aceasta să fie redactată în formă scrisă. Potrivit art.8 alin.(2) din Legea cu privire la arbitraj, sunt nule convențiile arbitrale încheiate verbal.

Totodată, se va avea în vedere că nu e neapărat să existe un înscris unic al convenției de arbitraj. Aceasta poate rezulta și dintr-un schimb de scrisori, telegrame, telefonograme și altele asemenea, semnate de partea care le-a expediat, reieșind din prevederile art.210 alin.(2) CC.

Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional, prin art.7, de asemenea, prevede că convenția de arbitraj trebuie să fie scrisă, precizând, în același timp, că convenția de arbitraj are formă scrisă dacă conținutul ei este consemnat în orice formă, indiferent de faptul că aceasta sau contractul au fost încheiate oral, prin acțiuni concludente sau prin alte mijloace.

Totodată, convenția se va considera că respectarea formei scrise este conformă legii dacă este întrunită într-o comunicare electronică, adică orice comunicare pe care părțile o fac prin intermediul mesajului de date, dacă constă într-un schimb de cerere de arbitraj și de referință în care existența sa este pretinsă de o parte și nu este contestată de cealaltă parte.

Concomitent, instanțele vor reține că în cazul arbitrajului internațional nu este prevăzută sancțiunea nulității pentru nerespectarea formei scrise, un viciu de formă al convenției de arbitraj fiind posibil a fi înlăturat în procedură arbitrată prin depunerea unei referințe dacă cel târziu odată cu referința nu este tăcută obiecție cu privire la viciu (art.7 alin.(7) din lege).

[Pct.8 completat prin [Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

Pretenții care nu pot face obiectul unei convenții arbitrate

9. Poate face obiectul unei convenții arbitrate orice drept patrimonial. Se vor considera arbitrabile și litigiile care au ca obiect drepturile patrimoniale ce decurg din brevetele de invenții, inclusiv remunerații suplimentare sau compensații materiale.

10. Potrivit art.3 alin.(2) din Legea nr.23/22.02.2008 cu privire la arbitraj, nu pot face obiectul unei convenții de arbitraj următoarele pretenții:

a) pretențiile ce țin de dreptul familiei. La acestea se referă:

- *pricinile privitoare la starea civilă* (declaraarea nulității căsătoriei, restabilirea căsătoriei în cazul apariției soțului declarat decedat sau dispărut, divorțul);

- *partajul averii*;

- *stabilirea domiciliului copilului minor în caz de divorț*;

- încasarea pensiei de întreținere a copilului minor;
- încasarea pensiei pentru întreținerea părinților de la copii majori;
- încasarea pensiei pentru întreținerea soțului;
- stabilirea sau contestarea paternității;
- decăderea din drepturile părintești sau restabilirea în aceste drepturi;
- adopția.
- alte litigii din domeniul dreptului familiei;
- b) pretențiile izvorâte din contractul de locațiune a încăperilor de locuit;
- c) pretenții și drepturi patrimoniale cu privire la locuințe.

11. În aceeași ordine de idei urmează de menționat că nu pot face obiectul unei convenții arbitrale și vor fi soluționate doar de către instanța de judecată, raporturile juridice pe care legea le atribuie expres în competența instanței de judecată. La acestea se referă următoarele raporturi:

- *în care una din părți este o autoritate publică* (de contencios administrativ, rezultate din acte administrative, raporturile fiscale, vamale);
- *pricinile în procedura insolvenței.*

Nu vor face obiect al convenției arbitrale și:

- *litigiile ce privesc înstrăinarea bunurilor proprietății publice, conform clasificării din Codul civil (art.296 alin.(4) Cod Civil) și a altor legi;*
- *litigiile referitoare la dreptul la viață și sănătate;*
- *litigiile privind drepturile nepatrimoniale ale proprietății intelectuale. Aspectele cu caracter patrimonial pot face obiectul examinării în arbitraj.*
- *alte litigii în privința cărora părțile nu pot încheia tranzacții.*

D. Efectele convenției arbitrale și opozabilitatea

12. Deși convenția arbitrală este un act juridic de natură contractuală, ea produce efecte importante și în planul dreptului procedural: un efect negativ constă în excluderea competenței instanțelor judecătorești în soluționarea litigiului ce formează obiectul convenției de arbitraj, dar și un efect pozitiv, care constă în puterea arbitrajului sau arbitrilor de a statua asupra propriei lor competențe.

Conform principiului relativității efectelor contractului, convenția arbitrată își produce efectele numai între cei care au încheiat-o sau semnat-o (în urma clauzei compromisorii) și față de succesorii acestora în drepturi (a se vedea art.668 alin.(2) al Codului Civil), neputând fi opusă terților.

Cesiunea de creanță în privința căreia este încheiată convenția de arbitraj are drept consecință și cesiunea către cesionar a convenției de arbitraj.

13. Pentru ca în cadrul procedurii arbitrale să fie atrași și terții, sub forma intervenției voluntare sau forțate, este necesar ca terțul să fi fost și el parte în convenția arbitrată, ori ca, ulterior declanșării litigiului arbitral, părțile inițiale și terțul să încheie un compromis în acest sens.

În cazul raporturilor de solidaritate, ori a coparticipării procesuale pasive, în care cel puțin o parte nu este legată de convenția arbitrală, reclamantul nu poate să îi acționeze pe toți pârții înaintea instanței arbitrale și este ținut să respecte convenția arbitrală referitor la cei care au semnat-o.

E. Invocarea convenției de arbitraj în instanța de judecată

14. Grație accesului liber la justiție, oricine se poate adresa în instanța de judecată competentă, indiferent dacă la faza intentării procesului civil se va depista sau nu clauza arbitrată în actele anexate la cererea de chemare în judecată. Se atenționează instanțele de judecată că în astfel de cazuri cererea de chemare în judecată nu se restituie (aplicarea art.170 alin.(1) lit.a) sau b) sau art.169 alin.(1) lit.a) CPC fiind totalmente nelegitimă).

O astfel de cerere va putea fi scoasă de pe rol în condițiile art.9 Legea nr.23 din 22.02.2008 (lege mai nouă), care diferă după conținut de art.267 lit.e) CPC.

Astfel, nu se va aplica sintagma din art.267 lit.e) CPC *“pînă la examinarea pricinii în fond pîrîtul a ridicat obiecții împotriva soluționării litigiului în judecată”*, ci prevedere art.9 Legea nr.23 din 22.02.2008 *“la solicitarea unei părți făcută nu mai tîrziu de prima sa declarație asupra fondului litigiului”*.

Dacă partea interesată, paralel cu examinarea cauzei în arbitraj, se va adresa instanței de judecată, nu se va aplica art.170 alin.(1) lit.g) sau 267 lit.d) CPC *“la aceeași instanță sau la o alta, se află în judecată un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri”*, întrucît arbitrajul nu este instanță de judecată.

Dacă părțile s-au adresat în arbitraj în lipsa convenției arbitrale sau abuziv (cu încălcarea convenției arbitrale), nici o instanță de judecată nu se poate implica în soluționarea respectivei cauze civile, or, decizia prin care arbitrajul se declară competent nu poate fi atacată în instanță de judecată decît concomitent cu hotărîrea finală asupra fondului litigiului (art.27 alin.(3) Legea nr.23 din 22.02.2008).

15. În conformitate cu art.9 din Legea nr.23/22.02.2008 cu privire la arbitraj, instanța de judecată unde este intentată acțiunea privind litigiul care constituie obiectul unei convenții de arbitraj,

- la solicitarea unei părți (atît reclamantul, cît și pîrîtul)
- făcută nu mai tîrziu de prima sa declarație asupra fondului litigiului (nu mai tîrziu de explicațiile reclamantului făcute nemijlocit sau prin reprezentant în ședință de judecată ori de explicațiile pîrîtului făcute nemijlocit sau prin reprezentant în ședință de judecată),
- scoate cererea de pe rol,
- cu excepția cazului în care instanța de judecată constată că acea convenție este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare.

În acest context urmează de menționat că sintagma din norma juridică citată în art.9 din lege, și anume – *“trimite litigiul spre soluționare în arbitraj”* nu corespunde normelor generale procesuale, în special principiului disponibilității. Și întrucît CPC nu prevede ca instanța de judecată să trimită cauza în arbitraj, cererea se scoate de pe rol și doar va explica părților că acestea sunt în drept să se adreseze în arbitraj.

Se va avea în vedere că, în cazul existenței clauzei arbitrale, lipsa competenței instanței de judecată este relativă întrucît pe lîngă existența clauzei:

- aceasta trebuie invocată;
- invocarea trebuie făcută nu mai tîrziu de începerea dezbaterilor în fond.

Se atenționează instanțele că în cazul depășirii acestui termen ea va rămîne fără efect, excepție constituind situația în care partea a avut un motiv obiectiv de a nu o invoca și a invocat-o imediat după ce motivul a încetat să existe, o condiție fiind ca convenția arbitrală să fie valabilă.

F. Statuarea instanței de judecată asupra competenței sale

16. Examinînd chestiunea asupra competenței sale, instanța de judecată va reține cauza spre soluționare în cazurile prevăzute la art.9 alin.(3) din Legea nr.23 din 22.02.2008, și anume:

a) pîrîtul și-a formulat apărarea în fond iară nici o rezervă, întemeiată pe convenția de arbitraj.

Astfel, dacă pîrîtul nu a formulat obiecții privitoare la existența convenției arbitrale înseamnă că acesta a renunțat la alegerea unui organ arbitral;

b) convenția de arbitraj este lovită de nulitate, și-a pierdut valabilitatea ori este nesusceptibilă de executare.

Statuînd asupra nulității convenției arbitrale, instanța de judecată va examina atît temeiurile de nulitate prevăzute de Legea cu privire la arbitraj, cît și cele prevăzute în Codul civil, dat fiind faptul că convenția reprezintă un act juridic.

Convenția arbitrală ar putea fi recunoscută **nulă** dacă:

- a fost încheiată cu vicii de consimțămînt (dol, eroare, violență etc.);
- a fost încheiată de o persoană lipsită de capacitate juridică;

- *a fost încheiată fără respectarea formei prevăzute de lege;*

Astfel, convenția de arbitraj va fi lovită de nulitate dacă aceasta a fost doar o înțelegere verbală, fără să îmbrace forma scrisă cerută de art.8 alin.(2) din Legea cu privire la arbitraj.

- *convenția nu are conținutul prevăzut de lege,*

Dacă părțile au încheiat un compromis, dar nu au

indicat obiectul litigiului și instituția de arbitraj, convenția dată de asemenea va fi nulă (art.2) din Legea nr.23/22.02.2008.

- *a fost încheiată în privința unor pretenții care nu pot face obiectul unei convenții arbitrale,* avînd în vedere prevederile art.3 alin.(2) din Legea cu privire la arbitraj.

17. Se va considera că convenția arbitrală și-a pierdut valabilitatea dacă acesta a fost încheiată pe un termen concret și acesta a expirat.

Dacă procedura de arbitraj a fost pornită înainte de expirarea termenului de valabilitate a convenției arbitrale, procedura poate fi finalizată cu adoptarea soluției, inclusiv după expirarea termenului respectiv.

18. Convenția de arbitraj va fi nesusceptibilă de executare în cazul indicării unui arbitraj inexistent (care nici nu a existat) sau care deși a existat la momentul încheierii convenției, ulterior și-a încetat activitatea.

Totodată, unele inexactități în denumirea instituției de arbitraj nu trebuie să fie interpretate ca referire la o instituție inexistentă.

Convenția trebuie să fie interpretată după intenția comună a părților de a stabili clauza de arbitraj în eventualele raporturi juridice litigioase.

În cazurile unei convenții de arbitraj, cu anumite inexactități sau omisiuni, dar care confirmă incontestabil voința părților de a soluționa litigiul prin arbitraj, părțile urmează să înlăture aceste deficiențe, concretizîndu-i conținutul.

Dacă în convenție nu este indicată instituția de arbitraj sau se cere o concretizare a ei, părțile urmează să înlăture aceste inexactități.

Dacă partea care intenționează să se adreseze în arbitraj prin notificare propune celeilalte părți ca litigiul, conform convenției de arbitraj, să fie soluționat de o instituție de arbitraj concretă, iar cealaltă parte după primirea acestei notificări nu răspunde în termenul rezonabil, se consideră că ea a acceptat această instituție ca fiind competentă să soluționeze litigiul.

19. Urmează de ținut cont de faptul că în cazurile de nulitate a convenției de arbitraj, de pierdere a valabilității acestea ori ca fiind nesusceptibilă de executare, instanța de judecată (**de drept comun**), în cazul reținerii cauzei spre soluționare a unui asemenea litigiu, cu cunoașterea existenței unei convenții de arbitraj, trebuie mai întîi de toate să verifice competența sa de judecare prin invocările aduse de oricare dintre părți, să se pronunțe separat asupra acestor temeuri, apoi să porceadă la examinarea cauzei în fond.

Astfel, instanța de judecată, care a acceptat cererea de chemare în judecată, va examina obiecția făcută de oricare dintre părți pînă la prima declarație asupra fondului litigiului și va decide asupra proprii competențe. Dacă constată un motiv de nulitate, nevalabilitate sau nesusceptibilitate de executare a convenției de arbitraj, instanța va respinge obiecțiile printr-o încheiere nesusceptibilă de recurs și va continua examinarea fondului cauzei. În hotărîre instanța se va pronunța în privința fondului cauzei, unde în dispozitiv în temeiul art.217 (1) din Codul Civil, va constata, *ex officio*, nulitatea absolută a clauzei de arbitraj.

20. Potrivit lit.c) din art.9 alin.(3) din lege, instanța de judecată va reține cauza spre soluționare atunci cînd arbitrajul nu poate fi constituit din cauze vădit imputabile pîrîtului.

În cea din urmă situație, tribunalul arbitral nu se poate constitui din cauze “vădit imputabile” pîrîtului și, deși pîrîtul a optat pentru calea arbitrajului, o altă soluție pentru reclamant nu poate exista decît prin adresarea la instanța judecătorească competentă.

G. Alte competențe ale instanței de judecată

21. Dacă există necesitatea, instanța de judecată competentă (**de drept comun**) va interveni, pe durata derulării procedurii arbitrale, în situațiile prevăzute de lege la:

A) Aplicarea măsurilor asigurătorii la orice etapă a procedurii arbitrale (art.10 Legea nr.23 din 22.02.2008) sau chiar înaintea arbitrajului (art.23 alin.(1) Legea nr.23 din 22.02.2008);

B) Aplicarea măsurilor cu privire la obiectul litigiului (art.23 alin.(1) Legea nr.23 din 22.02.2008);

C) Constatarea împrejurărilor de fapt (art.23 alin.(1) Legea nr.23 din 22.02.2008);

D) Executarea măsurilor asigurătorii dispuse de arbitraj (art.23 alin.(4) Legea nr.23 din 22.02.2008);

E) Organizarea și desfășurarea procedurilor în arbitrajul ad-hoc (art.9 alin.(7) Legea nr.23 din 22.02.2008); De exemplu: numirea supraarbitrului ad-hoc (art.13 alin.(2) Legea nr.23 din 22.02.2008), soluționarea recuzării arbitrului (art.14 alin.(4) Legea nr.23 din 22.02.2008).

- **aplicarea măsurilor de asigurare** (art.10 și art.23 alin.(1) din Legea nr.23/22.02.2008).

Înaintea arbitrajului sau pe parcursul lui, orice parte poate cere instanței de judecată competente să încuviințeze măsurile asigurătorii și măsurile cu privire la obiectul litigiului ori să constate anumite împrejurări de fapt.

Legislația în vigoare nu prevede expres care instanță de judecată este competentă să soluționeze cererile de asigurare a acțiunii examinate în arbitraj, de aplicare a măsurilor cu privire la obiectul litigiului, constatarea împrejurărilor de fapt. De aceea, competentă ar fi instanța de judecată care, la rîndul său, ar fi avut competență legală să examineze litigiul în lipsa convenției arbitrale.

Legiuitorul a avut în vedere măsurile de asigurare care pot fi aplicate de către instanțele de judecată conform procedurii prevăzute de Codul de procedură civilă, iar prin constatarea anumitor împrejurări de fapt, nu se vor avea în vedere pricinile de constatare a faptelor care au valoare juridică, care sînt de competența exclusivă, potrivit art.281-283 CPC, a instanțelor de judecată.

- **dispunerea executării măsurilor asigurătorii** (art.23 alin.(4) din legea nr.23/22.02.2008).

Dacă măsurile de asigurare au fost dispuse de arbitraj, iar partea responsabilă de executarea acestora nu este de acord și nu le acceptă, executarea acestor măsuri o dispune instanța de judecată.

Instanța de judecată refuză executarea măsurii aplicate de arbitraj numai dacă aceasta:

a) suferă de un viciu care ar constitui temei pentru desființarea unei hotărîri arbitrale interne;

b) este incompatibilă cu o măsură solicitată sau aplicată anterior de către o instanță de judecată sau cu o măsură solicitată anterior unei instanțe judecătorești străine, care rămîne a fi recunoscută;

c) este o măsură asigurătoare neprevăzută de dreptul intern al Republicii Moldova și nici o măsură potrivită prevăzută de dreptul intern nu a fost solicitată.

Se va reține că legea cu privire la arbitrajul comercial internațional (art.17 alin.(3)) conferă instanțelor de judecată și atribuția de substituie a măsurii de asigurare dispusă de tribunalul arbitral.

Astfel, dacă măsura asigurătoare dispusă de tribunalul arbitral nu este prevăzută de dreptul intern, instanța de judecată, la cererea părții cointeresate, după ce a ascultat opinia părții opuse poate substitui măsura de asigurare cu una prevăzută de lege, aceasta echivalînd cu încuviințarea executării măsurii substituite.

Totodată, legea prevede că instanța de judecată are competență, la cererea unei părți, să ridice încuviințarea executării măsurilor de asigurare, inclusiv provizorii, în prezența condițiilor menționate în alin.(6) al art.17 din Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional.

Ridicarea încuviințării măsurilor de asigurare se va face de către instanța de judecată care a dispus încuviințarea executării acestor măsuri.

Instanțele de judecată vor avea în vedere că la examinarea incidentelor de procedură menționate se vor adopta încheieri, care pot fi atacate cu recurs în condițiile prevederilor Codului de procedură civilă.

22. Instanțele de judecată vor face distincție între “măsurile asigurătorii” și “măsurile provizorii”.

Măsurile asigurătorii se vor aplica în litigiile izvorâte din contractele cu titlu oneros, referindu-se la garantarea unei creanțe reale sau potențiale. Acestea se vor aplica în conformitate cu normele CPC.

În litigiile privind drepturile de proprietate intelectuală, se vor aplica măsuri provizorii de protecție.

Scopul măsurilor provizorii este de a conserva o anumită situație legală sau de fapt pentru a proteja drepturile a căror recunoaștere formează obiectul litigiului arbitral. Sub aspect terminologic, măsurile provizorii se regăsesc în cuprinsul legislațiilor naționale și al regulamentelor instituțiilor de arbitraj și sub denumirea de măsuri conservatorii, de protecție sau interimare, termeni care sunt utilizați alternativ. Măsurile provizorii se regăsesc în practica arbitrajului comercial internațional sub o diversitate de forme, pe care doctrina le-a clasificat în câteva categorii.

O primă categorie cuprinde măsurile destinate să mențină status quo sau să evite producerea unui prejudiciu ireparabil.

Acestea au scopul de a preveni schimbări de fapt care ar putea compromite eventuala executare a hotărârii arbitrale, fiind necesare pentru a proteja obiectul litigiului, respectiv pentru a reglementa relațiile dintre părți pînă la rezolvarea conflictului. Spre exemplu, dacă o parte dorește să prevină utilizarea drepturilor de proprietate intelectuală care formează obiectul litigiului, pînă la pronunțarea unei hotărâri cu privire la fondul cauzei se va solicita aplicarea măsurilor provizorii prevăzute de art.59 din Legea cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe.

O altă categorie de măsuri provizorii sunt cele prin care se urmărește asigurarea dovezilor.

Art.57 din Legea cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe prevede că instanța poate dispune aplicarea măsurilor prompte și eficiente de asigurare a probelor (sechestrarea bunurilor ce constituie obiect al litigiului, a materialelor și echipamentelor utilizate la producerea și/sau distribuirea acestor bunuri, precum și a documentelor referitoare la acestea). De asemenea, asigurarea probelor este prevăzută de art.59 din Legea nr.161/12.07.2007 privind protecția desenelor și modelelor industriale, art.49 din Legea nr.66/27.03.2008 privind protecția indicațiilor geografice, denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate ș. a.

Potrivit acestora, orice persoană îndreptățită care a prezentat elemente de probă suficiente pentru a-și sprijini afirmațiile conform cărora drepturile sale sunt încălcate poate cere instanței de judecată sau unei alte autorități competente, pînă la inițierea unui proces împotriva acțiunilor ilegale, aplicarea de măsuri provizorii pentru asigurarea probelor relevante, sub rezerva asigurării protecției informațiilor confidențiale și cu condiția depunerii unei cauțiuni sau a unei garanții echivalente corespunzătoare, necesare să repare prejudiciile care ar putea fi cauzale pîrîtului în cazul în care nu va fi constatată existența unei încălcări.

În acest sens, pot fi aplicate și prevederile art.182 CPC potrivit cărora, acceptînd asigurarea acțiunii, instanța la solicitarea motivată a pârîtului, cere reclamantului o cauțiune a prejudiciilor care ar putea fi cauzate pîrîtului.

Dacă hotărîrea de respingere a acțiunii reclamantului a devenit irevocabilă, pîrîtul este în drept să intenteze împotriva lui acțiune în reparație a prejudiciului cauzat prin măsurile de asigurare a acțiunii, luate la cererea acestuia, indiferent de vinovăția reclamantului.

Art.17 alin.(3) din Legea nr.24/22.02.2008 cu privire la arbitrajul internațional prevede dreptul instanței de a dispune executarea măsurilor asigurătorii și a celor provizorii, dispuse de arbitraj, pe cînd Legea nr.23/22.02.2008 prevede dreptul instanței de judecată nu numai de a dispune executarea, cît și aplicarea măsurilor de asigurare.

[Pct.22 modificat prin [Hotărîrea Plenumului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

23. Potrivit art.12 alin.(7) din Legea nr.23/22.02.2008), instanțele de judecată au competență de numire a arbitrului în arbitrajul ad-hoc și de numire a supraarbitrului în arbitrajul ad-hoc (art.13 alin.(2) din Legea nr.24/22.02.2008).

Instanța va numi arbitru la cererea părții interesate în cazul în care de către partea notificată sau de către reprezentantul acesteia nu este numit arbitru în termen (termenul de numire a arbitru este de 15 zile de la primirea notificării).

Pentru justificarea cerinței, partea interesată urmează să prezinte instanței de judecată convenția de arbitraj, precum și copia notificării expediate părții opuse cu dovada de recepționare a acesteia.

Instanța intervine la cererea părții în cazul în care cei doi arbitri numiți omit să desemneze un al treilea arbitru în termenul stabilit (10 zile de la ultima acceptare). Acceptarea împuternicirilor de către arbitru se face în scris și se comunică părților în termen de 5 zile de la data propunerii de numire.

Se atenționează instanțele că această competență de numire a arbitrului și a supraarbitrului este valabilă doar pentru arbitrajul ad-hoc, în cazul arbitrajului instituționalizat, această atribuție îi va reveni președintelui arbitrajului.

24. Potrivit art.14 alin.(5) din lege, instanțele de judecată soluționează chestiunile privind recuzarea arbitrului.

Dacă recuzarea nu poate fi obținută conform procedurii stabilite între părți sau conform alin.(4) din art.14 din lege, partea care solicită recuzarea poate, în termen de 30 de zile de la primirea înștiințării despre decizia de respingere a recuzării, să solicite instanței de judecată să decidă printr-o încheiere asupra recuzării.

Instanța de judecată nu anulează actul tribunalului de arbitraj referitor la recuzare, dar soluționează cererea de recuzare a arbitrului printr-o încheiere de admitere sau respingere a solicitării.

Totodată, se explică faptul că în timp ce cererea de recuzare este pendinte în fața instanței de judecată, arbitru recuzat poate continua procedura arbitrală și emite hotărârea arbitrală.

Încheierea pe care o va pronunța instanța de judecată pe marginea recuzării nu este susceptibilă de atac.

25. Potrivit art.27 din Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional, tribunalul arbitral sau o parte cu aprobarea tribunalului arbitral poate să adreseze în instanța de judecată competentă a Republicii Moldova cerere de acordare a asistenței la obținerea probelor. Instanța de judecată poate executa această solicitare în limitele competenței sale și în conformitate cu regulile stabilite pentru obținerea, probelor și darea delegațiilor judecătorești.

Este o formă de reclamare a probelor, avînd ca analogie prevederile art.119 CPC, doar că în textul Legii cu privire la arbitrajul comercial internațional nu este stipulată procedura de acordare a asistenței la obținerea probelor.

Astfel, legea prevede că cererea în instanța de judecată poate fi adresată atât de tribunalul arbitral, cât și de oricare parte, cu aprobarea tribunalului arbitral.

Deoarece legislația în domeniu nu prevede expres care instanțe vor examina asemenea cereri, competentă ar fi instanța de judecată care, la rîndul său, ar fi avut competență legală să examineze litigiul în lipsa convenției arbitrale.

26. Plenul Curții Supreme de Justiție consideră și recomandă ca chestiunea cu privire la adresarea în instanța de judecată cu privire la asistența de obținere a probelor, atât în cazul în care tribunalul o face din oficiu, cât și la cererea părții, să fie examinată de tribunalul arbitral, apoi în temeiul unei încheieri, în care să fie descrise dificultățile de adunare a probelor, cu specificarea probei și circumstanțele care ar putea fi confirmate sau infirmate prin acea probă, cauzele ce împiedică dobîndirea probei, locul aflării ei etc., arbitrajul să facă o delegație în adresa instanței cu privire la acordarea asistenței la obținerea probelor.

Această concluzie rezultă din art.27 din legea cu privire la arbitrajul comercial internațional, potrivit căruia tribunalul arbitral sau o parte cu aprobarea tribunalului arbitral poate

să adreseze în instanța de judecată competentă a Republicii Moldova cerere de acordare a asistenței la obținerea probelor. Instanța de judecată poate executa această solicitare în limitele competenței sale și în conformitate cu regulile stabilite pentru obținerea probelor și darea delegațiilor judecătorești.

27. Instanța de judecată competentă va fi obligată, în temeiul art.16 alin.(4) CPC, și va examina solicitarea de acordare a asistenței la obținerea probelor ca o delegație judecătorească, conform prevederilor art.125, 126 CPC, în ședință de judecată, cu comunicarea participanților la proces a locului, datei și orei ședinței, iar procesele-verbale și probele adunate în legătură cu îndeplinirea delegației se vor remite imediat tribunalului arbitral care judecă pricina.

Neprezentarea părților, legal citate, nu împiedică examinarea cererii menționate.

28. Conform art.29 alin.(7) din [Legea nr.23/22.02.2008](#), în cazul arbitrajului ad-hoc, dosarul se păstrează la instanța de judecată care ar fi fost competentă să decidă în cauză dacă nu exista convenția de arbitraj.

[Pct.28 modificat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

H. Contestarea hotărîrilor arbitrale

29. Una din cele mai importante atribuții a instanțelor de judecată în arbitraj reprezintă controlul judecătoresc asupra actelor emise în arbitraj prin statuarea asupra cererilor de desființare a hotărîrilor arbitrale și a cererilor de eliberare a titlurilor executorii pentru hotărîrile arbitrale.

Legislația autohtonă reglementează o singură cale de desființare a unei hotărîri arbitrale. Acest mijloc procedural este cererea de desființare.

Prin urmare, împotriva hotărîrii arbitrale este exclusă orice posibilitate de exercitare a căilor de atac din dreptul comun: apel, recurs. Totodată, este inadmisibilă cererea de revizuire formulată împotriva unei hotărîri arbitrale.

30. Codul de procedură civilă consacră un capitol distinct (XLIII) în Titlul V procedurii de contestare a hotărîrilor arbitrale. Unele momente sunt prevăzute și în art.31 din [Legea nr.23/22.02.2008](#) cu privire la arbitraj. Normele acestor acte juridice urmează a fi coroborate.

Instanțele de judecată vor ține cont de următoarele momente:

- obiect al cererii de contestare a hotărîrii arbitrale îl reprezintă doar hotărîrea pronunțată de organele arbitrale. Concluzia se desprinde din interpretarea art.477 alin.(1) CPC;

- doar părțile în arbitraj pot înainta în instanța care ar fi fost competentă să examineze cauza civilă, în lipsa clauzei de arbitraj, cereri de contestare a hotărîrilor arbitrale. Cererile de desființare se pot depune și de reprezentanții părților cu prezentarea împuternicirilor legale, însă legea nu prevede dreptul terțelor persoane de a contesta hotărîrea arbitrală.

Se va ține cont de faptul că părțile nu pot prin convenție arbitrală să renunțe la dreptul de a contesta hotărîrea arbitrală. La acest drept se poate renunța doar după pronunțarea hotărîrii arbitrale (art.477 alin.(2) CPC);

[Pct.30 modificat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

31. Contestarea hotărîrii arbitrale va îmbrăca forma unei cereri în anulare (art.31 alin.(2) din [Legea cu privire la arbitraj](#) sau a unei cereri de desființare (art.468 CPC) a hotărîrii arbitrale și urmează să corespundă exigențelor stabilite în art.478 CPC. Se consideră că cererea de desființare nu este o cale de atac “de reformare”, ci un mijloc procedural specific de desființare a hotărîrii arbitrale, în cadrul controlului judecătoresc. Cererea în anulare este distinctă de apel și de recurs, prin obiect, prin motivele pe care se întemeiază și prin scopul urmărit.

32. Potrivit art.33¹ [CPC](#), competența în soluționarea acestor cereri revine judecătorilor.

Deși alin.(3) din art.477 CPC a fost exclus, termenul de contestare a hotărîrilor arbitrale este expres prevăzut în art.31 alin.(1) din [Legea cu privire la arbitraj](#) și constituie **3 luni** din ziua primirii hotărîrii arbitrale de către partea care a depus cererea de anulare.

[Pct.32 modificat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

33. Dacă hotărîrea arbitrajului a fost completată, interpretată sau s-a emis o încheiere de corectare a greșelilor, termenul de 3 luni pentru contestare se va calcula din data pronunțării hotărîrii de interpretare, completare sau încheierii de rectificare a hotărîrii arbitrale, întrucît acestea devin părți integrante ale hotărîrii arbitrale. În acest caz, acțiunea în desființare se va baza pe temeiurile noi apărute ca urmare a completării, interpretării, corectării hotărîrii arbitrale. Examinarea acțiunii în desființare în baza unor temeiuri care existau la primirea hotărîrii arbitrale, dar invocate doar după completarea hotărîrii arbitrale, ar însemna o *tacită prelungire (repunere)* a termenului acțiunii în anulare, ceea ce este interzis.

Momentul recepționării hotărîrii va fi interpretat conform prevederilor art.3 din Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional. Astfel, dacă părțile nu au convenit altfel orice hotărîre (comunicare scrisă) se va considera recepționată dacă a fost remisă destinatarului personal sau la întreprinderea, domiciliul, reședința ori la adresa poștală a acestuia și există confirmarea primirii acesteia (aviz de recepție).

Dacă nici unul din locurile menționate nu pot fi identificate după cercetări rezonabile, comunicarea scrisă se consideră recepționată dacă a fost expediată la ultimul sediu sau domiciliu cunoscut, la ultima reședință sau adresă poștală cunoscută, printr-o scrisoare recomandată sau în orice alt mod care atestă încercarea de a remite comunicarea.

34. Partea care a omis termenul de 3 luni de contestare este în drept să înainteze în judecată un demers de repunere în termen conform regulilor CPC. În acest sens, instanța de judecată va pronunța o încheiere potrivit art.116 alin.(5) CPC. Dacă în cererea de desființare a hotărîrii arbitrale nu se cere repunerea în termen aceasta se va restitui .

Art.477 alin.(4) CPC stipulează că cererea de desființare a hotărîrilor arbitrale se impune cu taxă de stat în cuantum stabilit de lege pentru cererea de eliberare a titlului executoriu (100 lei).

Cererea în anulare sau cererea de desființare a hotărîrii arbitrale

35. Cererea de desființare a hotărîrii arbitrale urmează să fie depusă în scris și se semnează de către partea care contestă hotărîrea sau de către reprezentantul său. În ultimul caz, la cerere se anexează documentul, legalizat în modul stabilit (art.80, 81 CPC), care certifică împuternicirile reprezentantului dacă în dosar lipsește o astfel de împuternicire.

În cererea de desființare a hotărîrii se indică:

- instanța căreia îi este adresată cererea;
- denumirea și componența nominală a arbitrajului care a adoptat hotărîrea;
- numele sau denumirea părților în arbitraj, domiciliul sau sediul lor. Aici se poate indica și numărul de telefon, fax, adresa electronică, conturi bancare și alte date la discreția solicitantului.
- locul și data pronunțării hotărîrii arbitrale;
- data înmînării hotărîrii arbitrale părții care a adresat în judecată cererea de desființare a hotărîrii.
- solicitarea părții interesate de a desființa hotărîrea arbitrală, motivele contestării hotărîrii.

I. Actele ce se anexează la cererea de desființare a hotărîrii arbitrale

36. Art.478 alin.(4) CPC prevede actele ce urmează a fi anexate la cererea de desființare a hotărîrii arbitrale. La acestea se referă:

a) hotărîrea arbitrală în original sau copie legalizată în modul stabilit. Copia de pe hotărîrea arbitrajului permanent se autentifică de președintele arbitrajului permanent, iar copia de pe hotărîrea arbitrajului ad-hoc – de către notar.

b) convenția arbitrală în original sau copie legalizată. Legalizarea convenției se va face similar legalizării hotărîrii arbitrale;

c) actele ce argumentează cererea de desființare a hotărîrii arbitrale;

d) dovada de plată a taxei de stat;

e) copia de pe cererea de desființare a hotărîrii arbitrale; Este necesară pentru cealaltă parte.

f) procura sau mandatul avocatului care atestă împuternicirile persoanei de a senina cererea.

În cazul nerespectării normelor citate, instanța de judecată va restitui cererea în conformitate cu prevederile art.170 CPC sau, după caz, va emite o încheiere în baza art.171 Cod de procedură civilă de a nu da curs cererii, acordînd un termen rezonabil de lichidare a neajunsurilor, iar dacă persoana nu îndeplinește în termen toate cerințele menționate de instanță, cererea va fi restituită.

Examinarea cererii de desființare a hotărîrii arbitrale

37. Dacă cererea de desființare a hotărîrii arbitrale întrunește prevederile legale, instanța de judecată va pronunța o încheiere de primire/acceptare a cererii pe rol.

Se va avea în vedere că legea obligă examinarea cererii de desființare a hotărîrii arbitrale într-un termen de cel mult o lună de la data înregistrării acesteia în instanță. La examinarea cererii privind desființarea hotărîrii arbitrale se vor aplica normele prevăzute de CPC.

Este relevantă și urmează a fi aplicată prevederea din art.37 alin.(4) din Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional, care nu se regăsește în Codul de procedură civilă, potrivit căreia, în caz de adresare în instanță de judecată cu o cerere de desființare a hotărîrii arbitrale, instanța este în drept, dacă consideră necesar și dacă o solicită una din părți, să amine pe un anumit timp examinarea chestiunii referitoare la desființarea hotărîrii arbitrale pentru a oferi tribunalului arbitral posibilitatea de a relua procedura arbitrală sau de a întreprinde alte acțiuni care vor permite înlăturarea temeiurilor de desființare a hotărîrii arbitrale.

38. La faza de pregătire a pricinii pentru dezbaterile judiciare, instanța de judecată poate, în conformitate cu art.479 alin.(2) CPC, la solicitarea părților, să ceară arbitrajului permanent sau instanței de judecată de drept comun. În care se păstrează dosarul examinat de un arbitraj ad-hoc, potrivit art.119 CPC, materialele dosarului, hotărîrea arbitrală care se contestă, în original. În acest sens, instanța de judecată nu poate solicita instituției arbitrale dosarul arbitral în întregime, ci doar acele materiale din dosar care pot servi ca probe în procesul de examinare a cererii de desființare a hotărîrii arbitrale.

Legea nu obligă partea opusă la depunerea referinței, însă depunerea referinței este un mijloc de argumentare a opiniei în privința cerinței invocate.

Instanța de judecată va înștiința legal părțile în arbitraj despre locul, data și ora examinării cererii, însă neprezentarea acestora nu va împiedica dezbaterile pricinii.

[Pct.38 modificat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

39. Se va avea în vedere că cererea în desființare a hotărîrii arbitrale are ca temei motive de ordin formal privitoare la aplicarea convenției arbitrale și la respectarea procedurii arbitrale, instanța neavînd dreptul de a cenzura modul în care arbitrajul a judecat fondul cauzei.

În această ordine de idei, instanța de judecată nu este în drept:

- să facă analiza aplicării corecte a normelor de drept material;
- să cerceteze probele examinate în arbitraj;
- să analizeze circumstanțele cauzei;
- să modifice hotărîrea arbitrală.

În cadrul dezbaterilor judiciare, instanța de judecată, în temeiul probelor prezentate de părți, va constata existența sau lipsa temeiurilor legale pentru desființarea hotărîrii arbitrale.

[Pct.39 modificat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

J. Temeiurile pentru desființarea hotărîrii arbitrale

40. Temeiurile pentru desființarea hotărîrii arbitrale prevăzute de lege sunt exhaustive, ele nu pot fi extinse, or, potrivit art.480 alin.(1) CPC, hotărîrea arbitrală se desființează numai în cazurile prevăzute de prezentul articol.

41. Acțiunea în desființare a hotărîrii arbitrale poate acoperi următoare cauze:

1) cauze care se referă la competență:

- *litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit legii, obiectul dezbaterei arbitrale (art.480, alin.(2), lit.a) CPC);*

La invocarea acestui temei se va ține cont de respectarea prevederilor art.3 din Legea cu privire la arbitraj nr.23/22.02.2008

2) cauze care se referă la hotărîrea arbitrală:

- *hotărîrea arbitrală nu cuprinde dispozitivul și temeiurile, locul și data pronunțării ori nu este semnală de arbitri art.480 alin.(2) (lit. c) CPC);*

Potrivit art.29 alin.(2) din Legea cu privire la arbitraj, hotărîrea arbitrală trebuie să conțină componența arbitrajului, data și locul pronunțării sale, numele și domiciliul (pentru persoanele fizice), denumirea și sediul (pentru persoane juridice), referința la convenția de arbitraj în al cărei temei s-a recurs la arbitraj, obiectul litigiului, motivele de fapt și de drept ale hotărîrii, precum și motivele care stau la baza soluției, semnăturile arbitrilor, alte prevederi.

Prin urmare, o hotărîre arbitrală din care nu reiese dacă instanța admite sau respinge pretențiile reclamantului, în textul căreia lipsesc motivele care stau la baza soluției (lipsește motivarea), nu este semnată de arbitri sau nu indică locul și data pronunțării urmează a fi desființată.

Dacă hotărîrea a fost pronunțată de un arbitraj compus din 3 arbitri, aceasta urmează a fi semnată de toți, chiar și în cazul întocmirii unei opinii separate. Lipsa măcar a unei semnături va fi un temei de încadrare în motivul specificat.

- *dispozitivul hotărîrii arbitrale cuprinde dispoziții care nu pot fi executate (art.480 CPC, alin.(2), lit.d));*

În această ordine de idei s-ar putea aduce drept exemplu situația cînd obiectul litigiului ce urmează a fi transmis nu mai există sau cînd dispozitivul hotărîrii conține dispoziții contradictorii (se admite atît acțiunea principală, cît și cea reconvențională care se exclud reciproc).

- *hotărîrea arbitrală încalcă principiile fundamentale ale legislației RM sau bunele moravuri (art.480 alin.(2) lit.h) CPC).*

Legislația autohtonă (legea cu privire la arbitraj, CPC) nu este explicită față de enumerarea principiilor fundamentale a căror încălcare ar constitui temei pentru desființarea hotărîrii .

Temeiul menționat mai sus nu reprezintă o extindere nelimitată a diferitor motive, ci constituie o siguranță în sensul că dacă celelalte motive anterioare nu ar sancționa încălcarea principiilor fundamentale ale legislației, o atare încălcare să nu rămînă fără urmări.

Dat fiind faptul că formularea acestui temei este generală, instanței de judecată îi revine, în fiecare caz concret, misiunea să determine în ce măsură încălcarea a avut loc.

Cu titlu de exemplu pot fi următoarele principii, care ar putea fi încadrate în art.480 alin.(2) lit.h) CPC:

- principiul contradictorialității;
- principiul egalității în drepturi a părților;
- principiul imparțialității;
- principiul disponibilității în drepturi a participanților la proces și altele în această ordine de idei.
- principiile dreptului de proprietate.
- principiul libertății contractuale.
- etc.

Principiile fundamentale ale legislației RM rezultă în mod prioritar din Constituția RM. De asemenea, acestea pot fi desprinse și din legislația fiecărei ramuri de drept (Codul Civil – în special art.1, Codul de Procedură Civilă – în special art.4 – 12). Aplicabilitatea acestui temei este mult mai probabilă în situația în care fondul cauzei a fost soluționat în temeiul legii materiale sau procesuale străine – și aceasta contravine principiilor fundamentale ale legislației RM, sau în speță a fost aplicată contrar principiilor fundamentale ale legislației RM uzanța sau analogia legii, sau a dreptului (a se vedea art.4,5 ale Codului Civil).

Conceptul de “bune moravuri” reprezintă totalitatea regulilor de conduită care s-au conturat în conștiința societății și a căror respectare s-a impus cu necesitate, printr-o experiență practică îndelungată.

3) cauze care privesc procedura:

- *arbitrajul nu a fost constituit sau procedura arbitrală nu este în conformitate cu convenția arbitrală (art.480 alin.(2) lit.e) CPC);*

- *partea interesată nu a fost înștiințată legal despre alegerea (numirea) arbitrilor sau despre dezbaterile arbitrale, inclusiv despre locul, data și ora ședinței arbitrale sau, din motive întemeiate, nu s-a putut prezenta în fața arbitrajului pentru a da explicații. (art.480 alin.(2) lit.f) CPC).*

Alin. (2) al art.20 din Legea cu privire la arbitraj menționează că procedura arbitrală trebuie să asigure părților, sub sancțiunea nulității hotărârii arbitrale, egalitatea de tratament, respectarea dreptului la apărare și a principiului contradictorialității.

Chiar dacă părțile stabilesc prin convenție unele reguli de procedură arbitrală, acestea urmează să țină cont și de normele legale imperative. Norme juridice ce vizează constituirea arbitrajului se conțin în art.11-16 din Legea cu privire la arbitraj, iar procedura de examinare a litigiului în arbitraj e prevăzută de art.20-27 din aceeași lege.

Art.480 alin.(2) lit.f) CPC conține câteva motive pentru desființarea hotărârii:

- *neînștiințarea legală a părții interesate despre numirea (alegerea arbitrilor);*
- *neînștiințarea legală a părții interesate despre data, ora și locul dezbaterilor arbitrale;*
- *imposibilitatea părții de a se prezenta în fața arbitrajului din motive întemeiate pentru a da explicații.*

Numirea arbitrilor poate avea loc prin indicarea în convenția arbitrală a acestora, prin indicarea în convenția arbitrală a modalității de numire a arbitrilor sau prin intermediul unei notificări scrise, adresate părții adverse. Astfel, dacă convenția arbitrală prevedea modul de numire a arbitrilor și partea nu a fost înștiințată despre aceasta, sau părții nu i-a fost expediată notificarea referitoare la numirea arbitrilor în conformitate cu art.12 din Legea cu privire la arbitraj, acest fapt ar constitui temei pentru desființarea hotărârii.

Cercetînd motivul de neînștiințare despre numirea arbitrilor sau despre dezbaterile arbitrale, instanța de judecată va cerceta ce dovezi de comunicare a actelor sunt anexate la dosar. Modalitățile de comunicare între părți sunt stabilite în art.21 din Legea cu privire la arbitraj (scrisoare recomandată, cu recipisă de predare sau cu confirmare de primire, înmînare personală contra semnătură). Părțile pot conveni și asupra altor metode de comunicare, dar este important ca acestea să permită stabilirea probei comunicării.

Invocarea temeiului de imposibilitatea de prezentare în arbitraj trebuie să se bazeze pe motive întemeiate, care urmează a fi probate de către partea care le invocă.

4) cauze care privesc convenția:

- *convenția arbitrală este nulă în temeiul legii art.480 alin.(2) (lit. e) CPC);* Se are în vedere nerespectarea formei scrise a convenției arbitrale.

5) cauze mixte (art.480 alin.(2) lit.g) CPC)

- *arbitrajul s-a pronunțat asupra unui litigiu care nu este prevăzut de convenția arbitrală ori care nu se înscrie în condițiile convenției, ori hotărîrea arbitrală conține dispoziții în probleme ce depășesc limitele convenției arbitrale.* Dacă dispozițiile în problemele cuprinse în convenția arbitrală pot fi separate de dispozițiile care nu decurg din convenție, instanța judecătorească poate desființa numai acea parte a hotărîrii arbitrale în care se conțin dispoziții ce nu se înscriu în convenția arbitrală.

42. Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional enumera, în art.37, temeiurile de desființare a hotărîrii arbitrare, care fiind diferit formulate, în principiu, corespund cu temeiurile din art.480 CPC, și anume că:

- a) *partea care a înaintat cererea de desființare a hotărîrii prezintă probe că:*

- *una din părțile convenției de arbitraj, menționate la art.7, nu avea capacitate deplină de exercițiu sau convenția de arbitraj nu este valabilă conform legii aplicabile alese de părți sau, în*

lipsa desemnării de către părți a legii aplicabile, convenția nu este valabilă conform legislației Republicii Moldova;

- nu a fost informată în modul corespunzător despre desemnarea arbitrilor ori despre procedura arbitrală sau nu a putut prezenta explicații din alte motive justificate;

- hotărîrea a fost pronunțată asupra unui litigiu care nu este prevăzut în convenția de arbitraj ori care nu se înscrie în condițiile convenției de arbitraj sau hotărîrea conține decizii privind chestiuni ce depășesc limitele convenției de arbitraj. Dacă dispozițiile în chestiunile cuprinse în convenția de arbitraj pot fi separate de dispozițiile care nu se înscriu în ea, poate fi desființată numai partea din hotărîrea arbitrală care conține dispoziții referitor la chestiunile ce nu se înscriu în convenția de arbitraj;

- constituirea tribunalului arbitral sau procedura arbitrală nu corespund convenției părților, numai dacă această convenție nu contravine oricărei dispoziții ale prezentei legi de la care părțile nu pot deroga, iar în lipsa unei atare convenții nu corespund prezentei legi;

b) va constata că:

- în conformitate cu legislația Republicii Moldova, obiectul litigiului nu este susceptibil de soluționare pe calea arbitrajului;

- hotărîrea arbitrală contravine ordinii publice a Republicii Moldova.

Astfel, prin compararea art.37 alin.(2) din Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional cu art.480 alin.(2) CPC al RM, se constată o dublare a prevederilor legale ce țin de nulitatea hotărîrii arbitrale, contestarea și desființarea hotărîrii arbitrale.

Prevederile art.37 alin.(2) din Legea 24/22.02.2008 concurează cu prevederile similare din art.480 alin.(2) CPC al RM și la examinarea unor astfel de cereri urmează a se ține cont de temeiurile prevăzute, coroborate între ele.

[Pct.42 modificat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

43. Potrivit art.481 alin.(3) CPC, desființarea totală sau parțială a hotărîrii arbitrale nu împiedică părțile să se adreseze din nou în arbitraj, cu excepția cazului în care litigiul nu poate fi obiectul dezbaterii arbitrale, ori să depună cerere de chemare în judecată potrivit regulilor stabilite de prezentul cod ori să soluționeze litigiul prin mediere.

În același timp, în temeiul art.481 alin.(4) CPC dacă hotărîrea arbitrală a fost desființată total sau parțial din cauza nulității convenției arbitrale sau dacă hotărîrea a fost emisă într-un litigiu neprevăzut de convenția arbitrală ori nu se înscrie în condițiile convenției, ori conține dispoziții în probleme care nu s-au cerut conform convenției arbitrale, părțile în arbitraj se pot adresa, pentru soluționarea unui astfel de litigiu, în judecată în conformitate cu regulile generale din prezentul cod.

Ca urmare, o ulterioară adresare în arbitraj, după desființarea hotărîrii precedente, pe temeiurile indicate în art.481 alin.(4) nu mai este posibilă.

[Pct.43 completat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

K. Contestarea încheierii judecătorești privind desființarea sau refuzul de a desființa hotărîrea arbitrală

44. Încheierea pronunțată de instanța de judecată pe marginea contestării hotărîrii arbitrale poate fi atacată cu recurs potrivit art.423-428 CPC.

Se atenționează că susceptibilă de recurs este atât încheierea prin care s-a desființat hotărîrea arbitrală, cât și încheierea prin care s-a refuzat.

Instanțele vor lua act de faptul că, dacă se atacă cu recurs încheierea judecătorească, prin care s-a statuat în privința desființării hotărîrii arbitrale, recurentul în instanța de recurs urmează să invoce același motiv de desființare pe care le-a invocat în instanța de fond or, în calea de atac a recursului nu se poate schimba cauza sau obiectul cererii deduse judecării și nici nu se pot formula cereri noi.

Astfel, dacă prin acțiunea în desființare a hotărîrii arbitrale în prima instanță, recurentul a solicitat anularea sentinței arbitrale pe un temei anumit, acest temei (dar nu temeiuri noi) urmează a fi invocat și în recurs.

L. Executarea hotărîrilor arbitrale

45. Potrivit art.28 alin.(5), (6) din Legea cu privire la arbitraj, hotărîrea se remite părţilor în cel mult 10 zile de la pronunţare şi hotărîrea arbitrală remisă părţilor are efectele unei hotărîri judecătoreşti definitive, iar art.33 prevede că hotărîrea arbitrală este obligatorie, creditorul avînd dreptul de a solicita eliberarea titlului executoriu.

Reglementări, prin care se recunoaşte efectul hotărîrii arbitrare ca o hotărîre judecătorească, se mai conţin în art.169 alin.(1) lit.d), 265 alin.(1) lit.e) [CPC](#), conform cărora se refuză primirea cererii de chemare în judecată şi, respectiv, se încetează procesul judiciar început, în cazul dacă există o hotărîre arbitrală, obligatorie pentru părţi, cu privire la litigiul dintre aceleaşi părţi, asupra aceluiaşi obiect şi avînd aceleaşi temeuri, cu excepţia cazurilor, în care judecata a respins cererea de eliberare a titlului de executare silită a hotărîrii arbitrale sau a desfiinţat hotărîrea arbitrală.

[Pct.45 modificat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

M. Cererea de eliberare a titlului de executare silită a hotărîrii arbitrale

46. Partea care a avut cîştig de cauză în procesul de arbitraj sau reprezentantul acesteia poate cere eliberarea titlului executoriu, prin depunerea unei cereri în acest sens în instanţa care ar fi fost competentă să examineze cauza civilă, în lipsa clauzei de arbitraj.

Legea nu prevede un anumit termen pentru depunerea cererii menţionate, dar partea interesată ar putea depune o asemenea cerere îndată după recepţionare, fără aşteptarea termenului de 3 luni prevăzut pentru desfiinţarea hotărîrii arbitrale, or, potrivit art.28 alin.(6) din Legea cu privire la arbitraj, hotărîrea arbitrală remisă părţilor are efectele unei hotărîri judecătoreşti definitive, adică este susceptibilă de executare, avînd puterea lucrului judecat. Totodată, această cerere urmează să se încadreze în termenul de prescripţie stabilit pentru prezentarea hotărîrii judecătoreşti spre executare or, hotărîrea arbitrală se execută (art.33 alin.(3) din Legea cu privire la arbitraj) similar unei hotărîri judecătoreşti.

Cererea se va depune în scris şi va avea conţinutul prevăzut de art.483 alin.(2) CPC.

La cerere se va anexa:

- hotărîrea arbitrală în original sau în copie legalizată în modul stabilit.

Copia de pe hotărîrea arbitrajului permanent se autentifică de preşedintele acestuia, iar copia de pe hotărîrea arbitrajului ad-hoc se autentifică notarial.

- convenţia arbitrală în original sau în copie legalizată în modul stabilit.

Pentru legalizarea copiilor convenţiei arbitrale se vor aplica aceleaşi prevederi, ca şi hotărîrilor arbitrale.

- dovada de plată a taxei de stat;

- copia de pe cererea de eliberare a titlului executoriu;

- dacă cererea a fost depusă prin reprezentant se va depune procura sau alt act ce atestă împuternicirile persoanei care a semnat cererea.

Dacă cererea de eliberare a titlului pentru executarea hotărîrii arbitrale a fost depusă cu nerespectarea prevederilor legale, aceasta se va restitui sau nu i se va da curs, în conformitate cu art.170 şi 171 CPC.

[Pct.46 modificat prin [Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.13 din 16.10.2017](#)]

N. Procedura examinării cererii de eliberare a titlului executoriu

47. Procedura de examinare a cererii pentru eliberarea titlurilor pentru executarea hotărîrilor arbitrale este reglementată de art.484 CPC. Cererea menţionată trebuie examinată în şedinţă de judecată în cel mult o lună de la depunere.

Dacă ambele părţi solicită, în cadrul pregătirii pricinii pentru dezbateri, instanţa de judecată poate cere arbitrajului materialele dosarului vizat, tară a fi în drept de a solicita întregul dosar, în conformitate cu prevederile stabilite în CPC pentru reclamarea probelor.

Instanța înștiințează părțile despre data, ora și locul ședinței de judecată, dar neprezentarea părților nu împiedică soluționarea cererii în lipsa lor.

Dacă în instanță se află în procedură și cererea de desființare a hotărârii arbitrale a cărei executare se solicită prin eliberarea titlului executoriu respectiv, instanța de judecată, dacă consideră rațional, poate amâna examinarea cererii de eliberare a titlului executoriu.

De asemenea, la solicitarea părții care a adresat în judecată cererea de eliberare a titlului, poate obliga cealaltă parte la asigurarea eventualelor pagube (a se vedea art.484 (5) CPC).

Temeiuri de refuz în eliberarea titlului executoriu

48. Instanța de judecată va refuza eliberarea titlului executoriu pentru executarea hotărârii arbitrale dacă partea interesată va prezenta probe despre faptul că:

- *convenția arbitrală este nulă în temeiul legii,*

- (a se vedea pct.16 lit.b) din prezenta hotărâre.)

- *partea în arbitraj nu a fost înștiințată legal despre numirea arbitrilor sau despre dezbaterile arbitrale sau nu a putut să dea explicații arbitrajului din alte motive întemeiate;*

Temeiul este comun cu cel de desființare a hotărârii arbitrale, unde au fost deja date explicații.

- *hotărârea este emisă într-un litigiu care nu este prevăzut de convenție ori conține dispoziții în probleme neprevăzute de convenția arbitrală;*

Dacă dispozițiile în problemele care decurg din convenția arbitrală pot fi separate de dispozițiile care nu rezultă din această convenție, judecata eliberează titlu executoriu numai în acea parte a hotărârii arbitrale care conține dispoziții privitor la problemele care se înscriu în convenția arbitrală;

- *componența arbitrajului sau procedura dezbaterilor arbitrale nu s-a conformat cu convenția arbitrală sau legea;*

Instanța ar putea refuza eliberarea titlului executoriu dacă în calitate de arbitru a fost o persoană sau toate 3 persoane, incompatibile cu acest statut în conformitate cu art.11 alin.(2) din Legea cu privire la arbitraj.

- *hotărârea arbitrală nu a devenit obligatorie pentru părțile în arbitraj, ori a fost desființată de judecată, conform legii în al cărei temei a fost pronunțată.*

Se va considera că hotărârea nu a devenit obligatorie doar în situația în care în hotărâre direct se indică un termen concret de executare și acest termen încă nu a survenit.

Dacă instanța a amânat examinarea cererii privind eliberarea titlului executoriu în legătură cu contestarea acesteia și hotărârea a fost desființată sau dacă hotărârea arbitrală a fost desființată pînă la depunerea cererii de eliberare a titlului executoriu, de asemenea, se va refuza în eliberarea titlului executoriu.

- *litigiul examinat de arbitraj nu poate fi obiect al dezbaterilor arbitrale;*

- *hotărârea arbitrală încalcă principiile fundamentale ale legislației RM și bunele moravuri.* Spre exemplu, în practică, drept motiv de refuz în eliberarea titlului executoriu pe acest temei a servit faptul că hotărârea arbitrală pronunțată aduce atingere drepturilor unor persoane, care nu sunt parte a convenției de arbitraj și care n-au luat parte la dezbaterile arbitrale. Aceasta contravine principiului fundamental al legislației, și anume - principiului legalității.

49. În virtutea art.486 alin.(3), (4) CPC sunt prevăzute consecințele refuzului, și anume că aceasta nu împiedică părțile să se adreseze din nou în arbitraj, dacă posibilitatea adresării nu s-a epuizat, ori să înainteze acțiune în baze generale.

În cazul refuzului total sau parțial de eliberare a titlului de executare silită a hotărârii arbitrale datorat nulității convenției arbitrale sau în cazul emiterii hotărârii într-un litigiu neprevăzut de convenția arbitrală, sau în cazul neînscrierii în condițiile convenției, sau al existenței de dispoziții din convenție în probleme neprevăzute de aceasta, părțile în arbitraj sînt în drept a se adresa în judecată pentru soluționarea unui astfel de litigiu, potrivit regulilor stabilite de CPC.

O. Încheierea privind eliberarea titlului executoriu

50. în privința eliberării titlului executoriu, instanța pronunță o încheiere de eliberare sau refuz de a-l elibera, încheierea urmînd să corespundă exigențelor specificate la art.468 alin.(2) CPC.

Încheierea menționată este susceptibilă de recurs potrivit art.423-428 CPC.

Titlul executoriu, pe care instanța de judecată l-a eliberat pentru executarea hotărîrii arbitrale, urmează a fi prezentat executorului judecătoresc și se supune executării silite potrivit normelor Codului de executare.

51. Lista Arbitrajelor instituționale, comunicate conform art.6 din Legea cu privire la arbitraj, Curții Supreme de Justiție, care funcționează în prezent în Republica Moldova, poate fi accesată pe site-ul Curții Supreme de Justiție.

**PREȘEDINTELE CURȚII
SUPREME DE JUSTIȚIE**

Mihai POALELUNGI

**Chișinău, 30 martie 2015
Nr.2.**

Hotărîri explicative ale Plenului CSJ

Hotărîrea Plenului CSJ a RM din 30.03.2015, nr.2 - Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj //Buletinul CSJ a RM 6/4, 2015